

TURKISTON IQTISODIY HAYOTIDA MUSULMON AYOLLARNING ISHTIROKI

Umarova Yulduzxon

O'zbekiston Milliy Universiteti

O'zbekistonning eng yangi tarixi kafedra tadqiqotchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada muallif tomonidan Turkistonda yashagan musulmon ayollarning iqtisodiy hayoti bayon etilgan. Shuningdek, mahalliy ayollarning iqtisodiy sohada faol ishtirok etishga jalb qilish va bugungi kunda yurtimizda xotin-qizlarga berilayotgan katta imkoniyatlarni qonunan belgilanib qo'yilayotgani tahlil qilib berilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy hayot, Turkiston, XX asrning 20-yillari, hunarmandchilik, kasanachilik, sovet hukumati, musulmon ayollar, qaror-farmonlar.

Jahonda ro'y berayotgan globallashuv jarayoni dunyo mamlakatlari ijtimoiy-ma'naviy hayotida milliy xilma-xillik, kam sonli millatlar, diasporalar bilan bog'liq masalalarni dolzarb ahamiyatga molik masalalar qatorida kun tartibiga qo'ymoqda. Hozirgi davrga kelib migrasiya jarayonlarining dunyo miqyosida keng tus olishi turli davlatlarda kam sonli bo'lmish milliy ozchilik guruhlar bilan bog'liq muammolarni ham o'rtaga tashlamoqda. Ushbu muammolar dunyoning turli hududlarida u yoki bu darajada namoyon bo'lib, ma'lum konfessional, etnik, irqiy, hududiy va boshqa xildagi qarama-qarshilik, ziddiyat va to'qnashuvlarning kelib chiqishiga ham sabab bo'lmoqda.

Tarixi boy va serquyosh yurtimizning har bir sohasi bugungi kunda yanada rivojlanib, yanada zamonga mos holda o'zgarishlar asosida ko'plab ishlar amalga oshirilmoqda. Ta'lim sohasi ham o'ziga xos va zamonga hamnafas tarzda o'zgartirilib, zamonaviylik tamoyillari asosida shakllantirib borilmoqda. Shu bilan birgalikda tariximizda ham har bir davrini aniq hamda xolis ma'lumotlar asosida o'rganilib, ko'plab ilmiy ishlar natijasida boyitilmoqda.

Mustaqillik yillaridagi tadqiqotlarda sovet hukmronligining ko'plab shu davrga qadar o'rganilmagan jihatlari zamonaviy nazariy-konseptual nuqtai-nazardan tahlil etilgan [1]. O'zbekistondagi ayrim kam sonli xalqlar faoliyatiga oid ma'lum muammolar yuzasidan Sh.Pirimkulov, P.Kim, R.Aleev, B.Xaynazarov, T.Doroshenko, D.Inoyatova, R.Xomitovlar tomonidan tadqiqot ishlari amalga oshirildi. Ularda turli xalqlarning tarixini turli bosqichlaridagi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy jihatlarga oid masalalar tahlil qilingan [2].

2017-2021 yillarda millatlararo munosabatlar va bag'rikenglik muammolari bo'yicha qator olim-mutaxassislar tomonidan "O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy va ma'naviy rivojlanishida bag'rikenglik tamoyillarining roli (qadimgi davrlardan to hozirgi kungacha)"

2-TOM, 10-SON

fundamental granti doirasida bir qator monografiyalar [3] nashr etildi. R.Murtazaeva, G.Begalinova, K.Dolgotov, K.Saipovalar [4] tadqiqotlarida nafaqat O'zbekistonda, balki Dog'iston va Qozog'istondagi millatlararo munosabatlar va bag'rikenglikning hozirgi holati atroflicha tahlil qilinib, mavjud muammolarning amaliy echimlariga oid takliflar ilgari surilgan. Mualliflar tomonidan bugungi kungacha xalqlar mentalitetida saqlanib kelinayotgan bag'rikenglikning tarixiy ildizlari ochib berilib, globallashuv sharoitida yosh avlodni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash zarurligi ko'rsatib berilgan.

Bundan tashqari XX asrning 20-yillarida iqtisodiy hayotiga oid T.Murodovning "O'zbekistonning ayollar iqtisodiy faoliyati:tarixiy va zamonaviy kontekst", A.Abdullayevning "O'zbek ayolining iqtisodiy holati", N.Qodirovaning "Hunarmandchilik va ayollar:O'zbekiston tajribasi", F.Karimovaning "O'zbek ayollari va qishloq xo'jaligi: muammolar va imkoniyatlar" kabi ilmiy ishlar natijasida ma'lumotlar o'rganilib, keng tarzda bayon qilinib borilmoqda. [5]

Shuningdek, XX asrning 20-yillarida Turkiston musulmon ayollarining iqtisodiy hayotdagi o'rni va unda ishtiroki ham alohida ahamiyat kasb etadi. Bu davrda Turkiston ASSRda asosiy e'tibor ayollarga qaratilib, ularni madaniy hayotda yanada faolligini oshirish bilan birgalikda ,iqtisodiy hayotda ham ulardan foydalanish arzon va mehnatkash ishchi kuchini tashkil qilish maqsadida mahalliy ayollarga iqtisodiy bilimlarni berish,hunarli ayollarni o'zlarini uylarida ham hunarmandchiligini rivolantirish uchun sharoitlar yaratib berila boshlaydi.

"Sovet hokimiyati o'zbek xotin-qizlarini ozodlikka chiqarish jarayonida ularni ishlab chiqarishga jalb qilish tadbirlarini ham amalga oshirdi. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad xalq xo'jaligi muammolarini hal qilish uchun yangi mehnat resurslari bo'lgan ishchi kuchlarini vujudga keltirish edi. Xotin-qizlar dastlab hunarmandlik kooperatsiyasiga jalb qilindi. Xotin-qizlar klublarida ayollar uchun maxsus xonalar ochilib, ular bunday joylarda do'ppi va choyshablar tikishardi. Keyinchalik, hunarmandchilik kooperatsiyasi tarkibida maxsus ayollar artellari tashkil qilindi. 1926-yili o'zbekistonda 16 ta yirik ayollar artellari bo'lib, ularda 814 nafar mahalliy xotin-qizlar mehnat qilardi. Ayollar qilgan mehnatlari evaziga maosh olish imkoniyatiga ega bo'lishdi".[6]

XX asrning 20-yillarida iqtisodiy sohada ayollar kasanachiligi o'ziga xos rivojlanish jarayonini boshdan kechirdi. Bu davrda ayollar orasida kasanachilik va hunarmandchilik faoliyati kengayib,ularning iqtisodiy mustaqilligi va ijtimoiy maqomi oshdi.Mahalliy ayollar ham sanoat va qishloq xo'jaligida faol ishtirok eta boshladilar va bu albatta ularning iqtisodiy holatini yaxshilashga yordam berdi. Bundan tashqari ayollar orasida kasanachilikning an'anaviy shakllari masalan, ipak to'qish,dastgohda ishlash va boshqa

2-TOM, 10-SON

turlari bilan shug'ullanishi, ular o'z ijodiy qobiliyatlarini namoyon etishi orqali ko'plab san'at asarlarini yaratishdi va bu orqali ular ma'naviy hamda moddiy jihatdan rivojlandilar. Ayollar ishlab chiqarish jarayonlarida ham faol ishtirok etishdi. Ular fabrikalarda, plantatsiyalarda va qishloq xo'jaligida ishlashni boshladilar, bu esa iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. [7]

Ayollar o'z huquqlarini himoya qilish va ijtimoiy o'zgarishlar uchun kurashda faollashdilar. Bu harakatlar ularning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirishga olib keldi. Ayollar iqtisodiy ta'lim olishga qiziqishi ortib bordi va bu o'z navbatida, ularning malakalarini oshirib, iqtisodiy faoliyatlarida muvaffaqiyat qozonishlariga yordam bergan.

Bugungi kunda yurtimizda ham xotin-qizlarni barcha sohalarda erkin ishtirok etishi va ularni bandligini ta'minlash, iste'dod -iqtidorlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlash uchun ulkan amaliy ishlar olib borilmoqda. 2017-yildan boshlab, xotin-qizlarni ishga joylashtirishni rag'batlantirish maqsadida maxsus dasturlar ishlab chiqildi, ayollarga tadbirkorlik faoliyatini boshlash uchun imtiyozli kreditlar taqdim etish va kichik biznesga oid treninglar tashkil etildi va 2020-yilda hattoki ayollar uchun kichik biznesni rivojlantirish bo'yicha dastur tasdiqlandi. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan o'zlari qiziqqan va iste'dodi bo'lgan hunarli ayollarni ish bilan ta'minlash, o'z biznes-tadbirkorliklarini rivojlantirish bo'yicha ko'plab qaror-farmonlar e'lon qilinib, kundan kunga ularni amaliy tasdig'i ko'zga ko'rinib bormoqda. [8]

Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyevning "Xotin-qizlarni kasb-hunar va tadbirkorlikka o'qitish tizimini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, "Xotin-qizlarning tadbirkorligini yo'lga qo'yish va rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror-farmonlarida belgilab qo'yilgan vazifalar natijasida ham juda ko'p amaliy ishlar bajarildi va ko'p jihatdan ayollarni ijtimoiy-iqtisodiy hayotda faol ishtirok etishga imkoniyatlar yaratildi. [9]

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston xotin-qizlari sovet davrida ziddiyatli hamda murakkab, ammo mazmunli va sharafli yo'lni bosib o'tganlar. Ular jamiyatning iqtisodiy hayotida ishlab chiqarish, sanoat va qishloq xo'jaligida faol ishtirok etib, bu sohalarni rivojlanishiga katta hissa qo'shganlar. Bugungi kunda esa xotin-qizlarga har bir sohada katta imkoniyatlar berilib, ularni bandligini ta'minlash - ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri, xalq turmush darajasi va sifatini yuksaltirishning muhim sharti sifatida belgilangan.

2-TOM, 10-SON

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Алимова Д., Голованов А. Узбекистан в 1917–1990 годы: противоборство идей и идеологии. – Ташкент, 2002; Шамсутдинов Р. Ўзбекистонда советларнинг кулоқлаштириш сиёсати ва унинг фожеали оқибатлари. – Тошкент: Шарқ, 2001; Аъзамхўжаев С. Туркистон Мухторияти: миллий демократик давлатчилик қурилиши тажрибаси. – Тошкент: Маънавият, 2000; Бобожонова Д.Б. Ўзбекистонда демографик жараёнлар ва уларнинг хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 1995; Хасанов Б. Национальная интеллигенция Узбекистана и исторические процессы 1917 - начало 1950 годов. – Ташкент: Шарқ, 2000; Зияева Д. [Национально освободительное движение в Туркестане в историографии XX века \(проблемы изучения истории восстания 1916 г. и движения «истиклолчилик» 1918-1924 гг.](#) – Ташкент, 1999; Ишанходжаева З.Р. Репрессивная политика советской власти и культура Узбекистана: трагедия выживания (1925-1953 гг.) – Тошкент: Тафаккур, 2011; Ражабов Қ. Фарғона водийсидаги истиклолчилик ҳаракати: моҳияти ва асосий ривожланиш босқичлари (1918 – 1924 й.). – Тошкент: Yangi nashr, 2015; Юнусова Х.Э. Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ва маънавий жараёнлар (XX аср 80-йиллар мисолида). – Тошкент: Abu matbuot - konsalt, 2009.

2. Пиримкулов Ш. Поляк фуқаролари Самарқандда (1941-1946 йй.). – Самарқанд: Зарафшан, 1999; Ким П. Корейцы Республики Узбекистан: история и современность. – Ташкент: Узбекистан, 1993; Алеев Р. К этнологии бухарских евреев. / Евреи Средней Азии: вопросы истории и культуры. – Ташкент: Фан, 2004; Хайназаров Б. Ўзбекистондаги уйғурлар диаспораси тарихи. – Тошкент: Mumtoz so'z, 2012; Хомитов Р. Ўзбекистон ва Латвия, Литва, Эстония ўртасидаги ҳамкорлик алоқалари - янги босқичда (1991 – 2014 йй). – Тошкент: Turon zamin ziyo, 2015; Дорошенко Т. Судьба депортированных и эвакуированных поляков в Узбекистан в годы Второй мировой войны / Бағрикенг Ўзбекистон диаспоралари тарихи. Бухоро яхудийлари, немис, поляк, корейс, грек, уйғур, болтиқбойи халқлари мисолида. – Тошкент: Turon-Iqbol, 2019; Иноятова Д. Вековые традиции дружбы и толерантности узбекского и немецкого народов. – Ташкент: Узбекистан, 2019; Ўша муаллиф. Немецкая диаспора Узбекистана: вехи истории. – Ташкент: Turon-iqbol, 2019.

3. Муртазаева Р., Ишанходжаева З., Саипова К. ва бошқ. Межнациональное согласие в Узбекистане и толерантность: взгляд сквозь призму веков. – Ташкент: Turon-Iqbol, 2018; Саипова К. Толерантное отношение узбекского народа к депортированным и эвакуированным народам. – Ташкент: Turon-Iqbol, 2018;

2-TOM, 10-SON

Муртазаева Р., Саипова К. ва бошқ. Бағрикенг Ўзбекистон диаспоралари тарихи (Бухоро яҳудийлари, немис, поляк, корейс, грек, уйғур, болтиқбўйи халқлари мисолида). - Тошкент: Turon-Iqbol, 2019; Муртазаева Р. Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ва бағрикенглик. -Тошкент: Muntoz so'z, 2019.

4. Муртазаева Р., Бегалинова К., Долгатов К., Саипова К. Толерантность – фактор развития современной цивилизации: теория и практика. - Ташкент: Tafakkur bo'stoni, 2020.

5. S.Islamova. O'zbek xotin-qizlarining ozodlikka chiqarish jarayoni va muammolar. 2022. - № 1. – B.4.

6. N.Jo'rayeva. O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida xotin-qizlarning o'rni(XX asrning 20-30-yillari misolida). Tarix fan.nom.diss...avtoreferati. - Toshkent, 2004. – B.28 .

7. Sh.Mirziyoyev.Xotin-qizlarni kasb-hunar va tadbirkorlikka o'qitish tizimini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi- PQ-329-son 22.07.2022.

8. Sh.Mirziyoyev.Xotin-qizlarning tadbirkorligini yo'lga qo'yish va rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi -PQ-122-son.07.03.2024.

9. Sh.Mirziyoyev.Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi – PQ.07.03.2022.

